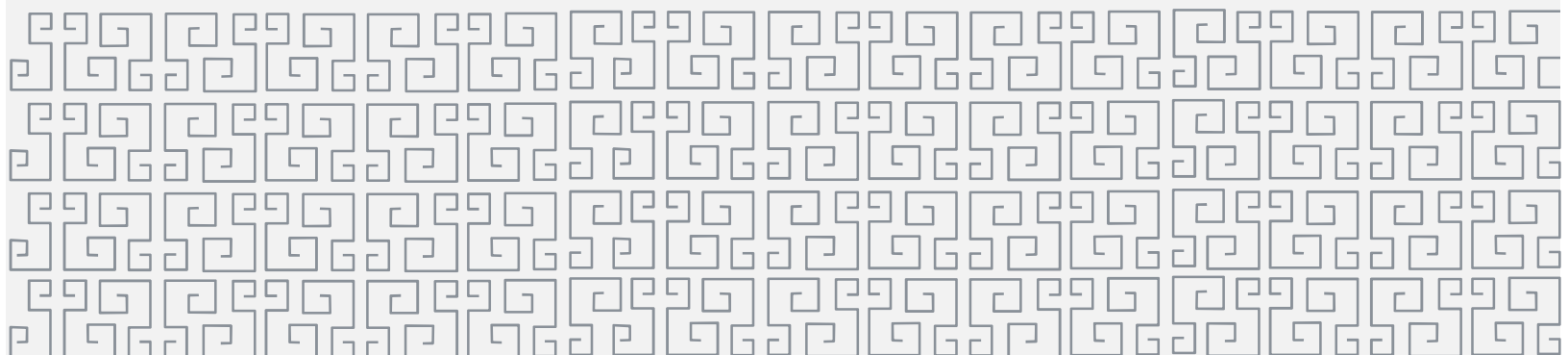

CDI
COMISIÓN NACIONAL
PARA EL DESARROLLO
DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS

A'almajt'aan ku ts'áaik ojéeltbil Naciones Unidas yo'olal u páajtalil máasewal kaajo'ob

**A'ALMAJT'AAN KU TS'ÁAIK OJÉELTBIL
NACIONES UNIDAS YO'OLAL
U PÁAJTALIL MÁASEWAL KAAJO'OB**

Naciones Unidas

A/RES/61/295*

U Noj Much'táambal Meyaj

Distr. general

29 ti' octubre ti' u ja'abil 2007

U sexagésimo yáax múuch' meyaj

U 68 tuukulil u tsoolol meyaj

Ba'ax ch'a'ab u t'aanil tumen u Noj Much'táambal Meyaj

[xma' u yáax túuxta'al ti' jump'éeel Noj Múuch' Meyaj (A/61/L.67 yéetel Add. I)]

61/295. A'almajt'aan ku ts'áaik ojéeltbil Naciones Unidas yo'olal u páajtalil máasewal kaajo'ob

U Noj Much'táambal Meyaje',

Úuchik u ch'a' óoltik le tsolxikin ku chíikpajal te' ch'a'at'aan 1/2 ti' u Mola'ayil Kanáantik u Páajtalil Máako', beeta'ab 29 ti' *junio* 2006 u ja'abile¹, tu'ux éejenta'ab tumen le Mola'aya' le ts'iib beeta'ab yo'olal ba'ax ku ts'áaik ojéeltbil u Ya'almajt'aanil Naciones Unidas yo'olal u páajtalil le máasewal kaajo'obo',

Ikil u k'a'ajesik le ch'a'at'aan 61/178 tu beetaj 20 ti' *diciembre* 2006 u ja'abile', tu'ux tu ya'alaj u paachilkuuntik le xak'alxook yéetel u yila'al ba'ax kun beetbil yo'olal le A'almajt'aano', chéen yo'olal u yilik u yantal uláak' k'iino'ob utia'al u beetik uláak' much'táambalo'ob yo'olal le je'elo', ku ts'o'okol xane' tu jets'aj u tuukulil u ts'o'oksik u xak'alxoktik le A'almajt'aano', ma'ili' ts'o'okok le *sexagésimo* yáax múuch' meyaj,

Ku éejentik u Ya'almajt'aanil Naciones Unidas yo'olal u páajtalil máasewal kaajo'ob ku chíikpajal ti' le ba'ax chúukbesik le ch'a'at'aan ku ye'esá'al te' táanilo'.

U 107il noj múuch' meyaj

13 ti' septiembre tu ja'abil 2007

¹ Il a wil *Documentos Oficiales de la Asamblea General, sexagésimo primer período de sesiones, Suplemento núm. 53 (A/61/53)*, u yáax jaats, cap. II, secc. A.

* Jóok'esá'an u ts'iibil tu ka'atéen yo'olal ba'alo'ob ti' u betpajilil.

U chúuka'an ba'ax ts'o'ok u ya'ala'al

A'almajt'aan ku ts'aaik ojéeltbil Naciones Unidas yo'olal u páajtalil máasewal kaajo'ob

U Noj Much'táambal Meyaje',

Tumen no'ojbejsa'an u beel tumen ba'ax ku ya'alik u Noj Ts'íibil Múuch'kabil Nojlu'umilo'obe' wa *Carta de las Naciones Unidas* yéetel u ma'alob tuukul ikil u yilik u beeta'al tuláakal ba'ax ch'a'at'anta'an tumen le Noj lu'umo'obo', je'el bix u tsolik le Noj Ts'íibo',

Ikil u jaajkunsik le t'aan ku ya'alik máasewal kaajo'obe' láaj keet ti' tuláakal le uláak' kaajo'ob yaan way yóok'ol kaabe', ikil u yoksaj óoltik xane' tuláakal le kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u ye'esiko'ob ba'ax jela'ankuuntiko'ob ti' u yaanalo'ob, bey xan ka u yu'ububao'ob jela'antako'ob yéetel ka tsikta'ako'ob tumen wa beyo'obo',

Ikil u jaajkunsik xan tuláakal le kaajo'obo' ku yáantajo'ob utia'al ka yanak u jejelaasil kuxtal yéetel u jats'utsil miaatsilo'ob, tumen le je'elo'obo' ba'al utia'al tuláakal máak yaan way yóok'ol kaabe',

Ikil u jaajkunsik xan tuláakal le oksaj óolo'ob, u tuukulil u meyajta'al ba'alo'ob yéetel ba'ax suuka'an u beeta'al chéen utia'al u ye'esa'al muuk' utia'al u pe'echa'ata'al waba'ax kaajilo'ob wa máako'obe', wa xan ku kanáantiko'ob ma' u jáawal u beeta'al tumen ku jóok'esiko'ob táanil u chuun u ch'í'ibalo'ob wa ba'axo'ob jela'ankuunsik u tuukulo'ob, u yoksaj óolalo'ob, u ch'í'ibalilo'ob wa

ba'ax suuka'an ichil u kaajalo'obe', tuláakal le je'elo' ku ya'ala'ale' p'ekkunajbe'en, ma' jaajo'obi', ma' éejenta'an tumen a'almajt'aano'obi', ich ma'alob oksaj óole' k'aasil u yila'al, ku ts'o'okol xane', ma' keet utia'al tuláakal kajnaalilo'obi'

Ikil u jaajkunsik tu ka'atéen u yila'al ma' u kúulpachkunta'al u páajtalil máasewal kaajo'obe', unaj u yantalo'ob yéetel mix jump'éeel ti' le jejeláasil u p'a'atalo'ob paachilo',

Ikil u jach tukultik yo'olal ba'ax ucha'an ti' le máasewal kaajo'obo' úuchik u muk'yajtiko'ob úuchben toopo'ob taala'an ti' jejeláas ba'alo'ob je'el bix úuchik u xche' kajtal sak wíiniko'ob tu'ux kajakbal ka'ach máasewalo'obe' yéetel u xche' luk'sa'al u k'áaxo'ob, u kuchkabalo'ob yéetel tuláakal ba'ax yani', tumen le je'elo' ma' u cha'ik u jets'iko'ob u páajtalil utia'al u jóok'olo'ob táanil je'el bix u no'oja'ankunta'al tumen ba'axo'ob jach k'abéet ti'obe' yéetel bix u k'áato'obe',

Ikil oka'anil tu pool jach táaj k'abéet u tsi'ikil yéetel u líik'sa'al u muuk' le páajtalil yaan ti' le máasewal kaajo'obo', tumen ti' u taal ti' u jatsmanjaatsil bix u jo'olpóopta'al kaaj, bix u yila'al u yantal náajal yéetel bix u jatsikuba u máakilo'ob, bey xan tumen ti' u taal ti' u miaatsilo'ob, ti' ba'ax suuka'an u beetiko'ob yo'olal u piixan máak, ti' u k'ajláay yéetel bix u tuukulo'ob yo'olal tuláakal ba'ax yaan yóok'ol kaab, ba'ale' jach u chinmajuba yo'olal u páajtalil ti' u k'áaxo'ob, tu'ux kajakbalo'ob yéetel tuláakal ba'ax yani',

Ikil oka'anil xan tu pool u jach táaj k'abéetil u tsi'ikil yéetel u líik'sa'al u muuk' u páajtalil máasewal kaajo'ob ts'o'ok u ka'a ch'a'abal u t'aanil ti' much'táambalo'ob, ti' mokt'aano'ob yéetel ti' uláak' ma'alobkinaj meyajob yéetel le Noj lu'umo'obo',

Ikil u beeta'al u máank'inalil le máasewal kaajo'obo' tumen táan u ch'a'iko'ob u t'aanil yo'olal bix je'el u béeytal u líik'siko'ob u muuk' utia'al u jóok'olo'ob táanil ti' ba'ax yaan u yil yo'olal u jo'olpóopta'al kaaj, u jejeláasil meyajo'ob, u jejeláasil máako'ob yéetel u miaatsilo'ob, utia'al u xu'ulsa'al tuláakal u jejeláasil bix u p'a'atal paachil máak bey xan utia'al u xu'ulsa'al u pe'echa'ata'al u nooy u tuukul máak je'el tu'uxak ka úuchuke',

Ikil oka'anil tu poole' wa máasewal kaajo'ob ku jupikubao'ob u kanáanto'ob tuláakal ba'ax beetik k'aas ti'obe', bey xan ti' u k'áaxo'ob, tu'ux ku kaxtik u kuxtalo'ob yéetel le ba'ax yano'ob te'elo', le je'elo' yaan u ts'áaik u muuk' utia'al ma' u k'expajal wa utia'al u ka'a ch'a'ik u muuk' u mola'ayo'ob, u miaatsilo'ob yéetel ba'ax suuka'an ti'ob, yéetel xan u péeksiko'ob u muuk' utia'al u jóok'olo'ob táanil je'el bix u ts'íiboltiko'obe' wa yéetel ba'ax k'abéet ti'ob,

Wa ku tukultike' u xma' p'ekta'al tuláakal ba'ax u yojelo'ob, u miaatsilo'ob yéetel ba'axo'ob suuka'an u beetik máasewalo'obe', le je'elo' ku yáantaj utia'al u jóok'olo'ob táanil tak tu'ux ku páajtal, tu p'iis yéetel u ts'aabal tu kúuchil yéetel tu beel tuláakal ba'ax yaan yóok'ol kaab,

Ku ya'alik táan kaaje' jach ku yáantaj ikil ma' u yantal kiinsajtaambalil tu k'áaxo'ob yéetel tu'ux ku kaxtik u kuxtal máasewal kaajo'ob, utia'al ma' u kiinsa'al máaki', tumen le je'elo' ku túulch'intik u máan táanil u kaxtik u taak'inilo'ob yéetel bix kuxlik u kajnáalilo'ob, u paaklan na'atikuba yéetel u ma'alob bisikuba ichil u baatsil le noj lu'umo'obo' yéetel u yaalab u kaajilo'ob yóok'ol kaab,

Ku jach éejentik u páajtalil le múuch' láak'tsilo'ob yéetel le máasewal kaajo'obo', utia'al ma' u jáawal u múul beeta'al ba'ax k'abéet utia'al u tséenta'al,

u winikkúunsa'al, u ts'a'abal xook yéetel u ma'alobkunsal u kuxtal u paalal máak, ikil u kanáanta'al u páajtalil mejen paalal,

Wa ku tukultike' le páajtalilo'obo' ts'o'ok u ka'a je'ets'el u t'aanil u much'táambalilo'obo', te' mokt'aano'obo' yéetel uláak' ma'alobkiinaj meyajob ichil le Noj lu'umo'ob yéetel le máasewal kaajob, le je'elo'obo' ti' jejeláas ba'alo'ob ku yúuchule' ku péeksik yéetel ku táak t'antik u yool máak yéetel u noj meyaj tuláakal u kaajilo'ob yook'ol kaab, ku ts'o'okol xane' ku yila'al bey jump'eel ba'al utia'al tuláakal kaajobe',

Ikil u yilik xan u jaajil le u ts'iibil much'táambalo'ob, mokt'aano'ob yéetel uláak' ma'alobkinajil meyajobe', pa'ate' yéetel le ba'axo'ob ku aktáantiko'obo', ku meyaj bey u bajpéekil utia'al u mu'uk'a'ankunsa'al u mola'ayilo'ob ichil máasewal kaajob yéetel le Noj lu'umo'obo',

Ikil u éejentik ba'ax ku ya'alik u **Noj Ts'iibil Múuch'kabil Nojlu'umilo'ob** wa *Carta de las Naciones Unidase'*, u **Mokt'anil Ichil Táanxel Nojlu'umilo'ob yook'ol Páajtalilo'obil u kaxta'al u taak'inil, u kuxtal u kajnaalilo'ob yéetel u Miatsilo'ob** wa *Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales*², **yéetel u Mokt'anil Ichil Táanxel Nojlu'umilo'ob yook'ol Páajtalil Máako'ob yéetel bix u Méek'tankajta'al kaaj** wa *Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticose'* bey xan u **A'almajt'aanil yéetel u Tuukulil Meyajil Viena** wa *Declaración y el Programa de Acción de Viena*³, ku jaajkuuntiko'ob u jach táaj k'abéetil ka yanak u páajtalil tuláakal kaajob utia'al

² Il a wil u ch'a'at'aanil 2002 A (XXI), u chuuk le ts'iibo'.

³ A/CONF.157/24 (Part I), cap. III.

ka u beeto'ob ba'ax ku tukultiko'ob tak tu'ux ku béeytale', tumen yéetel le je'elo'obo' chéen tu juunalo'ob ku ch'a'iko'ob u t'aanil utia'al u ya'aliko'ob bix ken u beeto'ob u méek'tankajta'al kaaj yéetel xan je'el bix u k'áato'obe' ku yilik u chukiko'ob u jóok'olo'ob táanil ikil u kaxtik u náajalo'ob, ikil u jatsla'antikubao'ob ich kaaj yéetel u miaatsilo'ob,

Ikil u máansik tu tuukul mixba'al ti' le ba'ax yaan te' A'almajt'aana' je'el u béeytal u ch'a'abal utia'al ma' u ts'a'abal ti' mix jump'éel kaaj u páajtalil ti' utia'al ka u ya'al chéen tu juunal bix u yu'ubikuba, je'el bix u jets't'anta'al tumen ba'ax ku ya'alik u páajtalil tuláakal kaajo'ob yaan yóok'ol kaabe',

Ikil oka'anil tu poole' wa ku chiimpolta'al u páajtalil máasewal kaajo'ob yaan te' A'almajt'aana', le je'elo' yaan u beetik u yantal ma'alob bisajbail yéetel u múul meyaj Noj lu'umo'ob pa'ate' yéetel máasewal kaajo'ob, je'el bix unaj u beeta'al tu chuun t'aanil p'is óolale', u yu'uba'al u tuukul yéetel u kuxtal je'ebixak u k'áat tuláakal máake', u tsi'ikil u páajtalil máak yóok'ol kaab, u yila'al ma' u kúulpachta'al máak yéetel u tukulta'al tuláakal máak uts

Ikil u líik'sik u yóol Nojlu'umo'ob utia'al ka u beeto'ob yéetel ka u yilo'ob u beeta'al tu beel tuláakal ba'ax k'abéet utia'al u yáantiko'ob máasewal kaajo'ob jok'a'ano'ob ti' le u jejeláas nu'ukulil u meyaj yóok'ol kaabo', u tíip' k'a'ana'anile' leti' le yaan ba'ax u yilo'ob yéetel u páajtalil máako', ikil u múuch' tsikbalo'ob yéetel u múul áantikubao'ob yéetel le kaajo'ob taak u táakpajalo'obo',

Ikil u jach e'esik ti' Naciones Unidas ku lúubul yóok'olo'ob u meyajil utia'al ka u beet jejeláas ba'alo'ob jach táaj k'a'ana'an ti' yéetel ma' u jáawal u meyaj, utia'al u ts'áaik k'ajóoltbil yéetel u kanáantik u páajtalil máasewal kaajo'obe',

Ikil u tukultik le A'almajt'aana' táan u no'ojbenkuunsik jump'éeel túumben meyaj jach ya'ab u beelal utia'al u chiímpolta'al, u ts'a'abal k'ajóoltbil yéetel u kanáanta'al u páajtalil yéetel u jáalk'abil máasewal kaajo'ob, bey xan ikil u bin u ma'alobkinsa'al jejeláas meyajob yaan ba'ax u yilo'ob yéetel u tsolmeyajil *Naciones Unidas* yo'olal le ba'al je'ela',

Ikil u chiímpoltik yéetel u ka'a jaajkunsik le máasewal máako'obo' yaan u páajtalil, tu'ux ma' u kúulpachkunta'alo'ob, utia'al ka yanak tu k'abo'ob tuláakal u páajtalil máak chiímpolta'an tu noj páajtalil yóok'ol kaab, ku ts'o'okol xane' máasewal kaajo'obe' yaan múuch' páajtalil ti'ob ku jach k'abéetchajal utia'al ka béeychajak u ma'alob kuxtalo'ob yéetel ka múul jóok'oko'ob táanil je'el bix yaniko'ob bey kaaje',

Ikil u chiímpoltik u k'e'ek'expajal bix yanik le máasewal kaajo'ob tu yo'olal bix le nukuch kuchkabalo'ob yéetel le noj lu'umo'ob tu'ux yano'obo', yéetel xan unaj u yoksaj óolta'al ba'ax u k'áat u ya'al le ba'alo'ob chéen te' noj lu'umo'ob wa te' nukuch kuchkabalo'ob yano', bey xan u jejeláasil u yúuchben k'ajláayilo'ob pa'ate' yéetel u miaatsilo'obo',

Ku ya'almajt'antik jach tu jaajil u yóol le A'almajt'aanil *Naciones Unidas* yo'olal u Páajtalil Máasewal Kaajo'ob, je'el bix ts'iiba'an te' kaabala', bey jump'éeel jach táaj ma'alob tuukul utia'al ka t'u'ulpachta'ak tumen tuláakal máak chúuka'an u yóol, utia'al ka u beet uts yéetel u paklan tsikikuba:

Yáax jatsts'íibil a'almajt'aan

Máasewalo'obe' yaan u páajtalil ti'ob, je'el bix u kaajilo'obe' wa u máakilo'obe', u xbáan yu'ubiko'ob u yutsil tuláakal u páajtalil u kuxtal máak yóok'ol kaab yéetel u beetiko'ob tuláakal ba'ax jach uts tu t'aano'ob, je'el bix éejenta'anil tumen u Noj Ts'íibil Múuch'kabil Nojlu'umilo'ob wa Carta de las Naciones Unidas, u Noj A'almajt'aanil u Páajtalil Máak Yóok'ol Kaab wa Declaración Universal de Derechos Humanos⁴ yéetel u ya'almajt'aanil yo'olal u páajtalil máak ti' tuláakal yóok'ol kaab.

U ka'ajatsts'íibil a'almajt'aan

Máasewal kaajo'ob yéetel máasewalo'obe' jáalk'abo'ob yéetel keetelo'ob ti' tuláakal uláak' kaajo'ob yéetel máako'ob, ku ts'o'okol xane' yaan u páajtalil ti'ob utia'al ma' u beeta'al ti'ob mix jump'éel u jejeláasil kúulpachkunajil ikil u k'aatiko'ob ka tsi'ikik ba'ax je'el u béeytal u beetiko'obe', u jach k'a'ana'anile' le ku ya'alik tu'ux u taal u máasewal ch'í'ibalilo' wa bix u ye'esik u máasewalil.

U yóoxjatsts'íibil a'almajt'aan

Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u ch'a'iko'ob u t'aanil yo'olal ba'ax ku tukultiko'ob. Tu yo'olal le páajtalilo', chéen tu juunalo'obe' ku ch'a'iko'ob u t'aanil yo'olal bix ken u beetilo'ob u méek'tankaajil kaaj, ku ts'o'okol xane' chéen tu juunalo'obe' ku bin u meyajtiko'ob bix je'el u béeytal u jóok'olo'ob

⁴ U ch'a'at'aanil 217 A (III).

táanil yo'olal bix u kaxantiko'ob u yantal taak'in utia'al náajaltbile', yo'olal bix u jatsla'antikubao'ob ich kaaj yéetel u miaatsilo'ob.

U kanjatsts'iibil a'almajt'aan

Máasewal kaajo'obe', ikil u yiliko'ob u jéets'el u páajtalil utia'al u ch'a'iko'ob u t'aanil yo'olal ba'ax ku tukultik u beetiko'obe', yaan u páajtalil ti'ob utia'al u meyajo'ob yéetel u méek'tankajtikubao'ob chéen tu juunalo'ob ti' ba'axo'ob yaan u yil yéetel jejeláas ba'alo'ob ku yúuchul ichil u baatsilo'ob, bey xan u yiliko'ob ba'ax u beeto'ob yéetel le taak'in utia'al u bo'otiko'ob tuláakal ba'ax suuk u beetiko'ob chéen tu kaajalo'obo'.

U jo'ojatsts'iibil a'almajt'aan

Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u kanáantiko'ob yéetel u mu'uk'a'antiko'ob u mola'ayilo'ob meyajtik bix ku méek'tankajta'al kaaj, a'almajt'aano'ob, u kaxtik u náajal máak, u jatsla'antikuba máak ich kaaj yéetel u miaatsilo'ob, ba'ale' kex beyo' wa tumen bey u k'áato'ob xano' láayli' je'el u béeytal u kanáantiko'ob u páajtalil utia'al u jach táakpajalo'ob ti' ba'ax ku yúuchul ti' u méek'tankajta'al kaaje', bey xan ti' bix u kaxtik u náajal máak, ti' bix u jatsikuba máak ich kaaj yéetel ti' u miaatsil Noj lu'um.

U wakjaats a'almajt'aan

Tuláakal máasewal máake' yaan u páajtalil ti' u bisik u k'aaba' u noj lu'umil tu'ux kajakbal.

U wukjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal máako'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u cha'abal u kuxtalo'ob, u yantal tooj óolal ti' u wíinkilil yéetel ti' u tuukulo'ob, u cha'ak'abil yéetel u kanáanta'al ma' u yúuchul loob ti'ob.
2. Máasewal kaajo'obe' yaan u múul páajtalil ti'ob utia'al u kuxtalo'ob ich jáalk'abil, ich jets' óolal yéetel ich kananbe'enil bey kaajo'ob jela'an ti' uláak'o'obe', ku ts'o'okol xane' ma' úunchak u beeta'al u kíimilo'obi' mix xan u loobita'alo'obi', je'ex le u bisa'al mejen paalal yaan ti' junjaats máako'ob ti' uláak' jaatso'.

U waxakjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'ob yéetel u máasewal kajnáalilo'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al ma' u beeta'al u k'amiko'ob yaanal miaatsil wa u xbáan ch'éejsa'al le utia'alo'obo'.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka jach áantajnako'ob utia'al u yila'al ma' u yúuchul wa utia'al u bin u yutskiínta'al:
 - a) Tuláakal ba'ax ku beeta'al utia'al u tse'élel ti' máasewal kaajo'ob yéetel u máasewal kajnáalilo'ob u múuch' tuukulilo'ob ikil u yu'ubikubao'ob bey kaajo'ob jela'an ti' u yaanalo'obe', wa u ma'alob tuukulilo'ob yo'olal u miaatsilo'ob wa bix u ye'esik u bixilo'ob;
 - b) Tuláakal ba'ax ku beeta'al utia'al u máansa'al tu k'aaba' yaanal máak u k'áaxo'ob, u kuchkabalo'ob tu'ux ku kaxtik u kuxtalo'ob yéetel tuláakal ba'ax yani';

- c) Tuláakal u jejeláasil bix u beeta'al u bisa'al yéetel muuk' u kajnáalilo'ob jump'éeel kaaj utia'al u pe'echa'ata'al wa utia'al u jump'iitkunsal je'el máakalmáak u páajtalilo'obe';
- d) Tuláakal u jejeláasil bix u beeta'al u k'a'amal wa u táakpajal máak ti' uláak' ba'al ma' suuka'an ti'i';
- e) Tuláakal u jejeláasil bix u beeta'al u ts'a'abal ojéeltbil ba'alo'ob ku beeta'al utia'al u líik'esa'al u muuk' wa u yoksa'al tu pool máak le kúulpachkunaj ku beeta'al yo'olal u máasewal ch'i'ibalilo'obo'.

U bolonjatsts'iibil a'alamajt'aan

Máasewal kaajo'ob yéetel u máasewal kajnáalilo'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al ka táakpajako'ob ti' jump'éeel máasewal kaaj wa máasewal noj lu'um, je'el bix u tsolt'anta'al tumen le ba'axo'ob suuka'an u beeta'al te' kaaj wa noj lu'um ku ya'ala'alo'. Ma' unaj u yantal mix jump'éeel u jejeláasil kúulpachkunajil chéen ikil u yila'al u je'ets'el le páajtalilo'.

U lajunjatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' ma' úunchak u jóok'sa'alo'ob tu k'áaxo'ob wa tu kuchkabalo'ob utia'al ka ts'a'abako'ob táanxel tu'uxi'. Ma' táan u béeytal u bisa'alo'ob wa ma' u yáax ts'áaiko'ob ojéeltbil wa bey u éejentiko'ob chéen tu juunalo'ob le máasewal kaajo'ob kun táakpajalo'obo', mix xan wa ma' yáax ch'a'abak u t'aanil yo'olal jump'éeel ma'alob bo'olal yo'olal le ba'axo'ob ku p'atiko'obo', yéetel xan wa ka béeychajake', u éejenta'al u suuto'ob tu ka'atéeni'.

U bulukjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u beetiko'ob yéetel u ka'a liik'siko'ob u yóol ba'axo'ob suuka'an ti'ob ku ye'esik u miaatsilo'ob. Ichil le e'elo' oka'an u páajtalil utia'al ma' u sa'atal, bey xan utia'al u kanáanta'al yéetel u ma'alobkiinsa'al tuláakal ba'ax ku ye'esik u miaatsilo'ob ka'ach úuchij, te' k'iino'oba' yéetel te' k'iino'ob kun taalo'obo', je'el bix u yúuchben nukuch múulo'ob yéetel u k'ajláayo'obe', u jejeláas nu'ukulo'ob, bix u beetiko'ob waba'ax, bix u ye'esik u tuukulo'ob yo'olal k'uj, ba'alo'ob ku síijil tu poolo'ob, ba'axo'ob ku beetiko'ob utia'al cha'antbil yéetel na'atbil, bey xan u jats'utsil u t'aanilo'ob.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u ts'áaiko'ob ma'alob utskiinajil, wa u ka'a be'eta'al wa ba'ax, wa bey múul mokt'aanta'an yéetel le máasewal kaajo'obo', yo'olal le jejeláas ba'alo'obil u miaatsilo'obo', u tuukulo'ob, u tuukulo'ob yo'olal k'uj yéetel yumtsilo'ob tsela'an ti'ob xma' u yóotiko'ob, xma' u ya'ala'al ti'ob wa yéetel u kúulpachta'al u a'almajt'aanilo'ob yéetel u suukil u kuxtalo'ob,

U ka'alajunjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u ye'esiko'ob, u beetiko'ob, u bin u ma'alobkiinsiko'ob yéetel u ka'ansiko'ob ba'ax suuka'an ichilo'ob, bey xan u meyajilo'ob yo'olal yumtsilo'ob yéetel u yoksaj óolalil ti' k'ujo'ob; bey xan utia'al ma' u jáawal u beeta'al wa utia'al u kanáantiko'ob le kúuchilo'ob tu'ux ku beetiko'ob u yoksaj óolilo'obo' yéetel uláak' ba'alo'ob suuka'an ti'ob, yéetel xan u yiliko'ob u yokolo'ob tu juuno'ob kéen u yóoto'ob; bey

xan u meyajtiko'ob yéetel u kanáantiko'ob tuláakal ba'ax utia'al u yoksaj óolo'ob, yéetel xan u k'áatiko'ob ka su'utuk tu kaajalo'ob u wíinkilil wa baakel máaxo'ob kimen ti'ob.

2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u yiliko'ob tak tu'ux ku béeytale' u ts'áaiko'ob u páajtalil utia'al u yokol ch'a'abil wa utia'al u su'utul tu'ux unaj le ba'axo'ob ku meyaj utia'al u yoksaj óolo'obo' yéetel u wíinkilil wa baakel máaxo'ob ts'o'ok u kiimil ti'ob, ikil u yúuchul meyajob ma'alob utia'al tu ka'atúulilo'ob, tu'ux ku ya'ala'al tuláakal ba'ax ku beeta'al yéetel ka anak ba'ax u beelalo'ob, yáax múuch' ch'a'an u t'aanil yéetel le máasewal kaajo'ob u k'áato'ob táakpajalo'.

U yóoxlajunjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u líik'siko'ob u yóol, u meyaj ti'ob, u káajesiko'ob yéetel u ka'ansiko'ob ti' u ch'í'ibalo'ob kun taalo', u k'ajláayo'ob, u t'aano'ob, ba'axo'ob suuka'an u tsikbaltiko'ob, bix u tuukulo'ob yo'olal ba'ax u yojelo'ob, bix suuka'an u ts'íibo'ob yéetel bix u beetiko'ob jats'uts ts'íibo'ob, bey xan u ts'áaiko'ob u k'aaba' u kaajalo'ob, kúuchilo'ob yéetel máako'ob, yéetel xan u kanáantiko'ob ma' u sa'atalo'ob.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u ch'a' tukultik u beetiko'ob ba'alo'ob ma'alobtak utia'al u yilik u kanáantik le páajtalilo' bey xan utia'al u jach kanáantik ka yanak u béeytalil u na'at máasewal kaajo'ob yéetel xan utia'al u ts'áaikubao'ob na'atbil tu'ux ku yila'al u méek'tankajta'al kaaj, tu'ux ku kaláanta'al u béeytal a'almajt'aano'ob yéetel u kanáantiko'ob u meyajta'al u taak'in kaaj, ba'ale' utia'al u ts'a'abal kéen k'uchuk u k'iinil wa bey bíin k'abéetchajako', u meyajil

ikil u sutt'anta'al uláak' t'aano'ob ti' máak yéetel uláak' ba'alo'ob jach táaj
ma'alob u beelalo'ob utia'al u na'atikuba tuláakal máak.

U kanlajunjatsts'iibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u jets'iko'ob yéetel u kanáantiko'ob
u meyaj je'el bix u tsolik u tuukulil u mola'ayil ka'ansajo'ob, tu'ux ka u
ts'áao'ob ka'ansaj ichil le t'aano'ob suuka'an ti'obo', je'ebix suuka'an u
ts'áaiko'ob le ka'ansajo' yéetel xan bix u kaambalo'ob.
2. Máasewal máako'obe', ichil le je'elo'oba' u maas k'a'ana'anile' le mejen
máasewal paalo'obo', yaan u páajtalil ti'ob u ch'a'iko'ob xook ti' tuláakal u
jejeláasil táasil le xook ku ts'a'abal tumen le Noj lu'umo' yéetel xan xma'
kúulpachkuunajil.
3. Le Noj lu'umo'obo' yaan u múul beetiko'ob yéetel máasewal kaajo'obe',
jejeláas ba'alo'ob ka meyajnako'ob tu beel ti' le máasewal máako'obo', ichil
le je'elo'oba' u maas k'a'ana'anile' le mejen máasewal paalo'obo', yaan xan
u táakbesiko'ob tak le jok'a'ano'ob kajtal ti' táantanxel kaajilo'obo', utia'al ka
béeychajak le k'iin kéen páajchajake', u ts'a'abal xook ti'ob ikil u ch'a'abal
u tuukulil ba'ax suuka'an u beeta'al tu kaajalo'ob bey xan le t'aan u yáax
kanmajo'obo'.

U jo'olajunjatsts'iibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob ka éejenta'ako'ob bey máako'obe'
yéetel u jejeláasil u miaatsilo'ob, ba'ax suuka'an ti'ob, u k'ajláayo'ob yéetel

ba'ax ku yaayantik u beetiko'obe' ikil ka chíikpajak je'el bix k'abéet tu'ux ku ts'a'abal xook ti' tuláakal kajnáalilo'obe' yéetel ti' le ba'axo'ob ku meyaj utia'al u ts'a'abal ojéeltbil tuláakal ba'ax ku yúuchulo'.

2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas meyajo'ob, yéetel u k'átiko'ob u chi' yéetel u múul áantikuba yéetel le máasewal kaajo'ob u k'áato'ob ka úuchuk beyo', utia'al u yila'al ba'ax kun beetbil yo'olal ma' u yantal k'aak'as tuukulo'ob yéetel xan u xu'ulsa'al le kúulpachkunajil yéetel xan u kaxta'al ka anak múul ma'alob kuxtal, múul ná'atajbail yéetel éet bisbail ichil u baatsil le máasewal kaajo'obo' yéetel xan yéetel tuláakal u jaatsmanjáats le kajnáalilo'ob le Noj lu'umo'.

U waklajunjatsts'iibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u ya'aliko'ob bix ken u ts'áailo'ob ojéeltbil je'el ba'axak u k'áato'ob ichil u máasewal t'aanilo'obe', yéetel xan ka cha'abak u k'ajóoltiko'ob ba'ax u k'áato'ob ti' le jejeláas ba'alo'ob ma' máasewalo'ob tu'ux ku ts'a'abal ojéeltbilo' xma' u kúulpachkuunta'alo'ob xan.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas meyajo'ob utia'al u kanáantiko'ob le jejeláas kúuchilo'ob wa ba'alo'ob tu'ux ku ts'a'abal ojéeltbil waba'ax tu táan kaaje', ka u ye'eso'ob je'el bix k'abéete' u jejeláasil le máasewal miaatsilo'obo'. Le Noj lu'umo'ob xano', ikil u yiliko'ob ma' u beetiko'ob k'aas utia'al u k'abéetkunsiko'ob jach tu jaajil u yóolo'ob u jáalk'abil u ya'alik máak ba'ax ku tukultike', unaj xan u líik'sik u yóol le

kúuchilo'ob ma' utia'al jala'acho'ob ku ts'áaiko'ob ojéeltbil tuláakal ba'alo', ka u ye'eso'ob je'el bix k'abéete' u jejeláasil le máasewal miaatsilo'obo'.

U wuklajunjatsts'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'ob yéetel u máasewal kajnáalilo'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u yu'ubiko'ob tu jaajil u yóolo'ob u yutsil tuláakal le páajtalilo'ob jets'a'an u tuukulil ti' u ya'almajt'aanil yo'olal u meyaj máak ti' tuláakal yóok'ol kaab bey xan ti' noj lu'umo'ob tu'ux je'el u páajtal u beeta'ale'.
2. Le Noj lu'umo'obo', ich múul k'áat chi' yéetel múul áantaj yéetel máasewal kaajo'obe', yaan u ch'a'iko'ob jejeláas t'aano'ob utia'al u kanáantiko'ob máasewal paalalo'ob yo'olal ma' u beeta'al k'aas ti'ob tumen le u nojoch muk'yajil u kaxta'al náajalo' yéetel tuláakal meyaj je'el u béeytal u beetik loob wa u k'a'ak'a'atikuba ikil u bin u xook le chan paalo' wa ka u beet loob ti' u toj óolal wa ti' u bin u ch'íijil u wíinkilil, u tóop'ol u na'at, u líik'sik u yóol, u ma'alob tuukul wa bix u ye'esikuba tu táan kaaj le chan paalo', k'abéet ma' u tu'ubsa'ale' jach neetso'ob yéetel jach k'a'ana'an u ch'a'ik xook utia'al ka béeyak u jets'ik jach tu jaajil u yóol u páajtalilo'ob.
3. Máasewal máako'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al ma' u xche' oksa'alo'ob tu'ux ku yúuchul kúulpachkuunajil yo'olal meyaj, ichil uláak' ba'alo'ob, bey xan utia'al u ts'a'abal meyaj wa u bo'ota'alo'ob.

U waxaklajunjatsts'íibil a'almajt'aan

Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u táakpajalo'ob u ch'a'iko'ob ch'a'at'aano'ob utia'al u kanáantikubao'ob ti' ba'axo'ob loobiltik u páajtalilo'ob, ikil u meyaj u jo'olpóopo'ob yéeya'an tumen leti'ob je'el bix u ya'alik le ba'ax ku beetiko'ob utia'al lelo', yéetel xan u yiliko'ob ma' u sa'atal yéetel u meyajtiko'ob u mola'ayo'ob yo'olal u jóok'olo'ob táanil ikil u táanilkunsiko'ob uláak' ch'a'at'aano'ob.

U bolonlajunjatsts'íibil a'almajt'aan

Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob múuch' tsikbalo'ob yéetel u múul áantikubao'ob yéetel utsil yéetel le máasewal kaajo'ob u k'áato'ob ka úuchuk beyo', yéetel u meyaj le mola'ayo'ob jóok'sik u k'aaba'ob tu táan kaajo', ma'ili' u ch'a'ob yéetel u beeta'al jejeláas ba'alo'ob yo'olal a'almajt'aano'ob wa bix u yila'al u meyajta'al waba'ax ka u beet k'aas ti'ob, utia'al u kaxta'al u éejentiko'ob chéen tu juunalo'ob, u yáax cha'a'at'antiko'ob yéetel u ts'a'abal u yojéelto'ob.

U junk'aaljats'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u kanáantik'ob ma' u sa'atal yéetel xan u ma'alobkinsiko'ob u tuukulil bix kun meyajo'ob wa u mola'ayilo'ob ku meyajo'ob yo'olal u méek'tankajta'al kaaj, bix u kaxtik u náajal máak yéetel bix yanik u jatslantáambalil kajnáalo'ob, bey xan ka jach kanáanta'ak u yu'ubiko'ob u yutsil le ba'axo'ob ku p'atik ikil u kaxtiko'ob u kuxtalo' yéetel u jóok'olo'ob táanil, yéetel xan u ts'áaikubao'ob u beeto'ob jáalk'abil tuláakal u

meyajo'ob yo'olal u kaxtik u náajalo'ob je'el bix suuka'an úuch ti'obe' yéetel uláak' u bixil.

2. Le máasewal kaajo'ob láaj luk'sa'an ti'ob tuláakal ba'ax ku beetiko'ob utia'al u kaxtik chéen u kuxtalo'ob yéetel utia'al u jóok'olo'ob táanile', yaan u páajtalil ti'ob u k'áatiko'ob ka su'utuk wa ka bo'ota'ak ti'ob je'el bix unaj tuláakal le ba'ax luk'sa'ab ti'obo'.

U jun tu ka'ak'aaljatsts'íibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob, yéetel mix jump'éeel u jejeláasil kúulpachkuunaje', utia'al ka ma'alobkiinsa'ak bix yanik u náajalo'ob yéetel bix yaniko'ob ich kaaj, ichil uláak' ba'alo'ob, bey xan bix u ts'a'abal xook, u ts'a'abal meyaj, u ka'ansa'al máak yéetel u ka'a k'a'ajesa'al ti' máak bix unaj u beetik u meyaj tu beel, u yantal yotoch, u kanáanta'al ma' u loobital u kaajal, u yantal toj óolal yéetel u ts'a'abal u kanáanta'al ich kaaj.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob jach ya'ab u beelalo'ob, ba'ale' kéen yanak u meyajé', uláak' jejeláas meyajo'ob utia'al u jach ila'al ma' u xu'ulul u ma'alobkiinsa'al bix yanik u náajalo'ob yéetel bix yaniko'ob ich kaaj. Yaan u jach jéets'el u meyajil utia'al u kanáanta'al u páajtalil yéetel u ts'a'abal jach ba'axo'ob k'a'ana'an ti' nukuch máako'ob, ko'olelo'ob, táankelen yéetel xlo'obayano'ob, mejen paalal yéetel ti' máasewal máako'ob yaan waba'ax ma' táan u béeytal u beetiko'ob tu yo'olal u nuumilo'ob wa uláak' ba'alo'ob je'el bix le je'elo'.

U ka'a tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Yaan u jach jéets'el u meyajil utia'al u kanáanta'al u páajtalil yéetel u ts'a'abal jach ba'axo'ob k'a'ana'an ti' nukuch máako'ob, ko'olelo'ob, táankelen yéetel xlo'obayano'ob, mejen paalal yéetel ti' máasewal máako'ob yaan waba'ax ma' táan u béeytal u beetiko'ob tu yo'olal u nuumilo'ob wa uláak' ba'alo'ob je'el bix le je'elo', ikil u beeta'al ba'ax ku ya'ala'al te' A'almajt'aana'.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob pa'ate' u múul tsikbal yéetel le máasewal kaajo'obo', utia'al ka jach ila'ak u kanáanta'al yéetel u ts'a'abal tuláakal páajtalil ti' le ko'olelo'obo' yéetel le mejen máasewal paalalo'obo' utia'al ka u jecho'ob tuláakal u jejeláasil loobil yéetel kúulpachkuunajil.

U yóox tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob u jets'iko'ob yéetel xan u beetiko'ob ba'axo'ob jach táaj k'a'ana'an ti'ob yéetel u tuukulil u meyajta'al, utia'al u je'ets'el u páajtalilo'ob ikil u jóok'olo'ob táanil. Jump'éeel ti' le je'elo', máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u seenkech táakpajalo'ob utia'al u beeta'al yéetel u je'ets'el u tuukulil u meyajta'al toj óolal, otocho'ob yéetel uláak' tuukulil meyajo'ob yo'olal u kaxtik u náajal máak yéetel bix yanik ich kaaj wa leti'ob bíin beetiko'ob, tumen tak tu'ux ku béeytale', ka u kanáanto'ob u bin u meyaj tu beel le tuukul meyajo'ob yéetel le mola'ayo'ob yaan ti'obo'.

U kan tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob u meyajtiko'ob ts'aako'ob suuka'an ti'ob yéetel xan u yiliko'ob ma' u jáawal bix suuka'an u kanáantiko'ob u toj óolalo'ob, pa'ate' yéetel u kanáantiko'ob xan le xíwo'ob ku ts'aakankilo', bey xan le ba'alche'ob yéetel le jejeláas ba'alo'ob bey tuunich wa ku taal ti' tuunicho', tumen le je'elo' jach táaj ku k'abéetchajal ti'ob. Le máasewal máako'obo' yaan xan u páajtalil ka ts'a'abak ti'ob, xma' kúulpachkuunajil, tuláakal ba'ax ku beeta'al yo'olal bix yanik máak ich kaaj yéetel u kanáanta'al toj óolal.
2. Le máasewal máako'obo' yaan u páajtalil ti'ob u yu'ubiko'ob u ma'alobil xma' wéek'táambal tak tu'ux jach ku béeytal u k'uchul u kanáantik u toj óolal u wíinkilil yéetel bix u tuukul. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob ku tukultiko'ob k'a'ana'an utia'al u bin u yúuchul jach tu jaajil óol le páajtalila'.

U jo'o tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob u yiliko'ob u mu'uk'a'ankuunsiko'ob yéetel ma' u jáawal bix u bisikuba u yóolo'ob yéetel le k'áaxo'obo', le kuchkabalo'ob, le ja'ob, le k'áa'nabo'ob yéetel le uláak' ba'alo'ob suuka'an u tia'alintiko'ob wa u yantal tu'ux yano'obo', bey xan wa u meyajtiko'ob jela'an ti' je'el bix unaje' yéetel u ch'a'ik u noj kuucho'ob yaan yilo'ob yéetel le ch'i'ibalilo'ob kun taalo'.

U wak tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil utia'al ka ts'a'abak ti'ob le k'áaxo'ob, le kuchkabalo'ob yéetel tuláakal le ba'ax yano' wa suuka'an u tia'alintiko'ob, u kajtalo'obi' wa ts'o'ok u meyajtiko'ob wa u máan tu k'abo'ob jela'an ti je'el bix suukile'.
2. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil u tia'alintiko'ob, u meyajtiko'ob, u ma'alobkiinsiko'ob yéetel u kanáantiko'ob je'el bix u k'áato'ob le k'áaxo'ob, le kuchkabalo'ob yéetel tuláakal le ba'ax u tia'alo'obo' je'el bix suuka'an u tsolt'anta'al utia'al u yantal waba'ax ti' máake' wa uláak' bix je'el u béeytal u tenikuba wa u meyajtike' chéen wa bey suuka'an ichilo'obo', bey xan le ts'o'ok u tia'alintiko'ob ikil u beetiko'ob uláak' jela'an ba'alo'.
3. Le Noj lu'umo'obo' yaan u yiliko'ob u jach chíimpolta'al yéetel u kanáanta'al tumen a'almajt'aan le k'áaxo'obo', le kuchkabalo'obo' yéetel tuláakal ba'ax yani'. Le chíimpoolalo' yaan u tsikik je'el bix unaj tuláakal le ba'ax suuka'an u beetiko'obo' yéetel bix u tuukulo'ob yo'olal bix u yantal k'áax ti' le máasewal kaajo'ob kun táakpajalo'.

U wuk tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le Noj lu'umo'obo' yaan u jets't'antiko'ob yéetel u beetiko'ob u yúuchul, pa'ate' u múul meyajjo'ob yéetel le máasewal kaajo'ob u k'áato'obo', jump'éeel tsolmeyaj uts utia'al tu ka'atúulilo'ob, mina'an mix ba'ax u yil yéetel yaanal ba'al, mix xan u chinikuba ti' mix juntúuli', tu'ux ka táakpajak je'el máaxake' yéetel ma' u ta'akal ba'ax ku beeta'ali', tu'ux ka chíimpolta'ak je'el bix unaje',

u ya'almajt'aano'ob, ba'ax suuka'an u beetiko'ob yéetel u jejeláasil bix je'el u béeytal u yantal k'áax ti' máasewal kaajo'obe', tumen lelo' utia'al xan ka chíimpolta'ak yéetel ka ts'a'abak u páajtalil máasewal kaajo'ob yéetel ba'ax yaan u yil yéetel u k'áaxo'ob, u kuchkabalo'ob yéetel tuláakal ba'ax yani', pa'ate' xan tak le ts'o'ok u tia'alintiko'ob wa tu'ux ts'o'ok u kajtalo'ob je'el bix suuka'an ichilo'obo', wa le ts'o'ok u meyajtiko'ob yaanal bixo'. Le máasewal kaajo'obo' yaan u yantal u páajtalil utia'al u táakpajalo'ob ti' le nojoch tsol meyajá'.

U waxak tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil utia'al u k'áatiko'ob ka beeta'ak jump'éel utskiínajil ti'ob, ikil u beeta'al jejeláas ba'alo'ob je'el bix u k'e'exel waba'ax yéetel uláak' túumbene', ba'ale' le k'iin ma' táan u páajtale', yaan u bo'ota'al jump'éel taak'in ma' u beetik k'aas ti' mix juntúuli', mix xan ka u chinuba u yáant wamáaxi' tumen k'abéet keet utia'al tu ka'atúulilo'ob, yo'olal le k'áaxo'ob, le kuchkabalo'ob yéetel tuláakal le ba'ax yano', wa ts'o'ok u tia'alintiko'ob wa tu'ux ts'o'ok u kajtalo'ob je'el bix suuka'anil ichilo'obo', wa le ts'o'ok u meyajtiko'ob yaanal bixo', wa tumen ts'o'ok u luk'sa'al, u ch'a'abal, u kajtal yaanal máaki', u meyajta'al wa u k'askúunta'al wa ma' yáax ts'aba'an ojéeltbil ti' u yuumilo'ob táanili.
2. Chéen ja'alil wa le kaajo'ob ku táakpajalo'obo' ts'o'ok u makt'antiko'ob uláak' ba'al tumen bey tu múuch' tukultilo'obo', le u yutskiinta'al le ba'ax meenta'ab k'aaso' je'el u béeytal ikil u su'utul uláak' k'áaxo'ob, kuchkabalo'ob yéetel ba'axo'ob yani' ba'ale' bey láayli' keet u ma'alobile', u nojochile' yéetel bix

yanik yo'olal a'almajt'aano'ob, wa je'el u béeytal xan u k'u'ubul jump'éeel taak'in wa uláak' utskíinajil bey ka lúubuk utsil ti'obe'.

U bolon tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil utia'al u kanáantiko'ob tuláakal ba'ax yaan tu báak'pacho'ob bey xan u muuk'il u ts'áaik u yich tuláakal ba'ax ku pak'iko'ob tu k'áaxo'ob, tu kuchkabalo'ob yéetel bix u meyajta'al le ba'axo'ob ku yantal te'elo'. Le Noj lu'umo'obo' k'abéet u jets't'antiko'ob yéetel u yiliko'ob u beeta'al jejeláas tuukul meyajto'ob utia'al u yáanta'al máasewal kaajo'ob, tumen beyo' yaan u jach ila'al u yúuchul le kanáano' xma' u beeta'al mix jump'éeel kúulpachkuunajil.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob bey ka jach meyajnako'obe' utia'al u jach kanáantiko'ob ma' u much'kiinsa'al wa u ts'o'oksa'al ti' jach loobil ba'alo'ob tu k'áaxo'ob wa tu kuchkabalo'ob máasewal kaajo'ob xma' u ts'a'abal u yojéelto'ob táanili' wa leti'ob xan ka u ya'alo'ob je'el u béeytal u beeta'ale'.
3. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob bey ka jach meyajnako'obe' utia'al u jach kanáantiko'ob, je'el bix ka k'abéetchajake', ka beeta'ak u yúuchul je'el bix unaje' tuukul meyajto'ob utia'al u yila'al ba'ax kun beetbil, u kanáanta'al yéetel u ka'a su'utul u toj óolal máasewal kaajo'ob beeta'an loob ti'ob tumen le ba'alo'ob ts'o'ok u yáax a'ala'alo', chéen ba'ale' le tsol tuukul meyajto'obo' yaan u beeta'al yéetel u yila'al u yúuchul tumen le kaajo'obo'.

U lajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Ma' úuchak u beeta'al jejeláas ba'alo'ob tu yo'olal jwaacho'ob wa máako'ob ku kaláantiko'ob nojlu'umil yéetel u ts'oono'ob tu k'áaxo'ob wa tu kuchkabalo'ob máasewal kaajo'ob, tumen chéen ja'alili' ka k'abéetchajak tu táan kaaj ba'ax u yutsil ikil u beeta'al le ba'alo' wa xan tumen ts'o'okili' u yáax ch'a'abal u t'aanil yéetel le máasewal kaajo'ob taak u táakpajalo'ob te' ba'alo', bey xan wa tumen leti'ob k'áatej.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob múuch' tsikbalo'ob yéetel le máasewal kaajo'ob taak u táakpajalo'ob te' ba'alo'obo', je'ebix unaj u beeta'ale' yéetel jach k'a'ana'an xan ka beeta'ak yéetel mola'ayo'ob jóok'sik u yicho'ob tu yo'olalo'obo', ma'ili' u pe'echa'ato'ob u k'áaxo'ob wa u kuchkabalo'ob máasewalo'ob le jwaacho'ob wa máaxo'ob ku kanáantiko'ob nojlu'um yéetel u ts'oono'obo'.

U buluk tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Máasewal kaajo'obe' yaan u páajtalil ti'ob u yiliko'ob ma' u xu'ulul, u yiliko'ob ba'ax u beeto'ob yéetel, u kanáantiko'ob yéetel u ma'alobkiinsiko'ob tuláakal ba'ax yaan u yil yéetel u miaatsilo'ob, ba'ax suuka'an u yojéeltiko'ob, bix u ye'esiko'ob le miaatsil suuka'an ti'obo' yéetel bix u ts'áaiko'ob k'ajóoltbil u ka'anal tuukulo'ob yéetel u miaatsilo'ob, pa'ate'chaja'an u máakilo'obi' yéetel ba'ax beetik u siijilo'ob, beyxan neek'o'ob, ts'aako'ob, u k'ajóolalil yo'olal bax u beelal tuláakal u k'áaxilo'ob yéetel u ba'alche'ilob, ba'axo'ob suuk u tsikbalta'al, u jats'uts ts'iibilo'ob, bix u beeta'al waba'ax, úuchben báaxalo'ob

yéetel meyajó'ob ku ts'a'abal cha'antbil wa na'atbil. Yaan xan u páajtalil ti'ob utia'al u yiliko'ob ma' u xu'ulul, u yiliko'ob ba'ax u beeto'ob yéetel, u kanáantiko'ob yéetel u bin u ma'alobkiinsiko'ob ba'ax u yojelo'ob yo'olal tuláakal ba'ax yaan u yil yéetel u miaatsilo'ob, bey xan yo'olal ba'ax suuka'an u beetiko'ob yéetel ti' u ye'esajil u miaatsilo'ob.

2. Pa'ate' yéetel le máasewal kaajo'obo', le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka jach meyajnako'ob utia'al u chíimpolta'al yéetel u kanáanta'al bix u je'ets'el le páajtalilo'oba'.

U ka'alajun tu ka'ak'aaljatsts'íibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u jets'iko'ob yéetel u beetiko'ob ba'axo'ob jach táaj k'abéet ti'ob utia'al u ma'alobkiinsiko'ob wa u meyajtiko'ob u k'áaxo'ob, u kuchkabalo'ob wa ba'axo'ob yani'.
2. Le Noj lu'umo'obo' yaan u beetiko'ob múuch' tsikbalo'ob yéetel u múul áantikubao'ob tu jaajil u yóolo'ob yéetel le máasewal kaajo'ob taak u táakpajalo'obo', ikil u yáantikubao'ob yéetel le meyaj ku beetik le mola'ayo'ob jóok'sik u yicho'ob tu yo'olalo'obo', yéetel u tuukulil u kaxantiko'ob ka éejenta'ak ti'ob ba'ax taak u beetiko'obi', bey ma'ili' u éejento'ob xan mix jump'éel nojoch meyaj ka u beet k'aas ti' u k'aáxo'ob, ti' u kuchkabalo'ob wa ti' tuláakal ba'ax yani', je'el bix le yaan ba'ax u yilo'ob yéetel u ma'alobkiinsa'al, u meyajta'al wa u xbáan meyajta'al tuláakal ba'ax yaan yáanal lu'um, ich ja' wa ti' uláak' ba'alo'ob yaan te'elo'.

3. Le Noj lu'umo'obo' yaan u jets't'antiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka jach meyajnak utia'al u sutiko'ob jump'éeel utskiinajil bey ma'alob ka lúubuk ti' tu ka'atúulilo'ob yo'olal le ba'axo'ob ku beetiko'obo', yéetel xan yaan u beetiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka u yáanto'ob u luk'sa'al jujump'iitil le muk'yajil ku p'atik le ba'axo'ob ku beetik waba'ax loobil te' tu'ux yaan kuxtalo', utia'al u yúuchul náajal, ikil u jatsla'antikuba máak ichil u kaajal, ti' u miaatsil yéetel bix u tuukul máasewalo'ob.

U yóoxlajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u jets'iko'ob chéen tu juunalo'ob bix u k'áato'ob ka k'ajóolta'ako'ob wa ka t'a'anko'ob tumen yaanal máako'ob, je'el bix u tso'olol tumen ba'axo'ob suuka'an ichil u baatsilo'obe'. Le je'elo' ma' táan u beetik k'aas ti' u páajtalil máasewal máako'ob utia'al ka yanak u ts'a'abal ti'ob u k'aaba' u kajnáalilo'ob le Noj lu'umo'ob tu'ux kajakbalo'obo'.
2. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u jets'iko'ob yéetel u yéeyiko'ob bix ken u tsolilo'ob u wíinkilil utia'al u meyaj u mola'ayo'ob je'el bix suuka'an u beetiko'ob ichil u baatsilo'obe'.

U kanlajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u ts'áaiko'ob k'ajóoltbil, u ma'alobkiinsiko'ob yéetel u yiliko'ob ma' u jelpajal u wíinkilil u meyaj u mola'ayo'ob, bey xan le ba'axo'ob suuka'an ichilo'obo', bix u tuukulo'ob yo'olal

u piixanil máak, bix u beetiko'ob wa u tsol beetiko'ob waba'ax, yéetel le k'iin kéen yanak xane', bix suuka'anil ti'ob u beetiko'ob p'is óolal, je'el bix u tso'olol tumen le mokt'aano'ob jets'a'an tumen óoli' tuláakal le nojlu'umo'ob yaan way yóok'ol kaab yo'olal u páajtalil u kuxtal máako'.

U jo'olajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob utia'al u jets'iko'ob u t'aanil yo'olal ba'ax jach unaj u beetik jujuntúul le u máakilo'obo' utia'al u yáantiko'ob u kaajalo'ob.

U waklajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo', je'el bix le yano'ob chúumuk tu'ux ku máan u xuul le noj lu'umo'obo', yaan u páajtalil ti'ob u kanáantiko'ob yéetel u bin u ma'alobkiinsiko'ob bix u múuch' kajtalo'ob, bix u bisikubao'ob yéetel u múul áantikubao'ob, pa'ate' yéetel le ba'alo'ob ku t'aano'ob yo'olal u tuukulil yumtsilo'ob yaan ti'obo', u miaatsil, u jo'olpóopil, u kaxta'al náajalil yéetel u jaatslantáambalil máak, yéetel le u yéet kajnáalilo'ob yaan te'elo' bey xan yéetel le uláak' kaajo'ob yaan tu jáal tu'ux ku máan u xuul le noj lu'umo'obo'.
2. Le Noj lu'umo'obo', ikil u beetiko'ob múuch' tsikbalo'ob yéetel xan u múul áantikubao'ob yéetel le máasewal kaajo'obo', yaan u tukultiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka jach meyajnak tu beel utia'al u yáantajo'ob ikil u je'ets'el yéetel u jach kanáanta'al u yúuchul le páajtalila'.

U wuklajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob u k'átiko'ob ka chíimpolta'ak, ka ila'ak yéetel ka beeta'ak u meyaj le mokt'aano'ob, le ch'a'at'aano'ob yéetel le uláak' túumben utskiínajilo'ob múuch' jets'a'anil u t'aanil yéetel le Noj lu'umo'obo' wa yéetel máaxo'ob yaan tu kúuchilo'ob, chéen ba'al xane' le Noj lu'umo'obo' k'abéet xan u yu'ubiko'ob ba'ax ku ya'alik yéetel u tsikiko'ob le mokt'aano'obo', le ch'a'at'aano'obo' yéetel le uláak' túumben utskiínajilo'obo'.
2. Mixba'al ti' le ts'o'ok u ya'ala'al te' A'almajt'aana' je'el u béeytal u na'ata'al utia'al ka xu'ulsa'ak wa ka beeta'ak k'aas ti' u páajtalil máasewal kaajo'ob ku chiikpajal ti' mokt'aano'ob, ti' ch'a'at'aano'ob yéetel ti' uláak' túumben utskiínajilo'ob.

U waxaklajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le Noj lu'umo'obo', ikil u u beetiko'ob múuch' tsikbalo'ob yéetel xan u múul áantikubao'ob yéetel le máasewal kaajo'obo', yaan u tukultiko'ob jejeláas ba'alo'ob ka jach meyajnak tu beel, je'el bix tak le no'ojbenkuunsaj a'almajt'aano'obo', utia'al ka k'uchuk u beeto'ob ba'ax ku ya'alik le A'almajt'aana'.

U bolonlajun tu ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob ka áanta'ako'ob ikil u ts'a'abal taak'in u páayo'ob yéetel xan ka ka'ansa'ako'ob uti'al ka u ma'alobkiinso'ob

u meyaj, ikil u yúuchul múuch' áantajo'ob ti' tuláakal yóok'ol kaab, utia'al ka u'uya'ak u yutsil le páajtalilo'ob ts'o'ok u ya'ala'al te' A'almajt'aana'.

U ka'ak'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le máasewal kaajo'obo' yaan u páajtalil ti'ob u k'aatiko'ob ka beeta'ak p'is óolal je'ex unaje', utia'al u kaxta'al utskiinajil ti' le ba'axo'ob ma' ma'alob u yila'al tumen le Noj lu'umo'ob wa uláak' kúuchilo'obo', yéetel xan ka jáan jóok'ok jump'éeel ch'a'atuukul tu yo'olal le sakacht'aano'ob beyo', bey xan utia'al ka ts'a'abak jump'éeel ma'alob utskiinajil ti' tuláakal ba'ax k'aas ts'o'ok u beeta'al ti' u páajtalil chéen utia'al juntúul máak wa junmúuch' máako'ob. Ti' le ba'axo'ob beyo' yaan u ch'a'abal u tuukulil je'el bix k'abéete' le ba'axo'ob suuka'an ti'ob, u máasewal a'almajt'aano'ob yéetel bix u beetiko'ob p'is óolal le máasewal kaajo'ob u káato'ob táakpajalo', bey xan le mejen a'almajt'aano'ob jets'a'an tumen óoli' tuláakal le kaajo'ob yaan way yóokol kaab yo'olal u páajtalil u kuxtal máako'.

U jun tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le jejeláas mola'ayo'ob jach u chinmajubao'ob meyaj tu wíinklil meyaj *Naciones Unidase'*, yéetel uláak' mola'ayo'ob ku meyaj ti' noj jalá'acho'obe' yaan u múul áantajo'ob utia'al ka jach ila'ak u beeta'al tu beel le ba'axo'ob ku ya'ala'al te' A'almajt'aana', ikil u péeksikubao'ob, ichil uláak' ba'alo'obe', utia'al u ts'áaiko'ob taak'in yéetel u ka'ansiko'ob bix je'el u ma'alobkiinsik u meyaj máasewalo'obe'. Yaan u jets't'anta'al jejeláas ba'alo'ob utia'al ka jach ila'ak u táakpajal máasewal kaajo'ob ti' le ba'axo'ob yaan ba'al u yilo'ob yéetelo'.

U ka'a tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Naciones Unidas, u mola'ayilo'ob, pa'ate' yéetel u Mantats' Kúuchil utia'al Máasewal Ba'alo'ob wa *Foro Permanente para las Cuestiones Indígenas* yéetel xan le jejeláas molayo'ob u chinmajubao'ob meyaj chéen yo'olal le ba'alo'oba', je'el bix le yano'ob te' kaajo'obo', yéetel xan le Noj lu'umo'obo', yaan u káajesik u ye'esiko'ob bix u tsí'ikil yéetel u jach ila'al u beeta'al tu beel le ba'axo'ob ku ya'ala'al te' A'almajt'aana', ku ts'o'okol xane' yaan u kanáantiko'ob ma' u lúubul u muuk' le A'almajt'aana'.

U yóox tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Le páajtalilo'ob chíimpolta'an te' A'almajt'aana', leti' no'ojbenkuunsik le chuun t'aano'ob jach táaj k'abéet u yantal utia'al ka béeyak u kanáantik u kuxtal, u líik'sik u yóol yéetel u bin u ma'alobkiinsik u kuxtal tuláakal le máasewal kaajo'ob yaan way yóok'ol kaabe'.

U kan tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Tuláakal le páajtalilo'ob yéetel le jáalk'abilo'ob chíimpolta'an te' A'almajt'aana', yaan u jach kanáanta'al u keet tia'alinta'al tumen máasewal xiibo'ob yéetel máasewal ko'olelo'ob.

U jo'o tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

Mixba'al ti' le ba'axo'ob yaan te' A'almajt'aana' je'el u béeytal u na'ata'al utia'al ka xu'ulsa'ak wa ka beeta'ak k'aas ti' le páajtalilo'ob yaan ti' máasewal kaajo'ob bejla' k'iine' wa le bíin k'uchuk u k'iinil u yantal ti'obo'.

U wak tu yóoxk'aaljatsts'iibil a'almajt'aan

1. Mixba'al ti' le ts'o'ok u ya'ala'al te' A'almajt'aana' je'el u béeytal u na'ata'al utia'al ka máansa'ak tu k'ab jump'éeel Noj lu'um, jump'éeel kaaj, junmúuch' máako'ob wa ti' juntúul máake', u páajtalil utia'al ka béeyak u táakpajal ti' je'el ba'axak meyajile' wa ka u beet yaanal ba'alo'ob jela'an ti' le ba'ax ku ya'ala'al tu Noj Ts'iibil Múuch'kabil Nojlu'umilo'obo' wa Carta de las Naciones Unidas, mix xan u na'ata'al wa táan u ts'áaik páajtalil wa u káajesik waba'ax meyajil utia'al u k'askúuntik wa u beetik k'aas ti', tuláakal wa u jaats, le kúuchilo'ob jump'éeelí'chaja'an tu'ux yaan le Noj lu'umo'ob u náajalmaj u jáalk'abilo'obo'.
2. Ikil u jéets'el u meyajta'al le páajtalilo'ob ts'o'ok u ya'ala'al te' A'almajt'aana', yaan u tsi'ikil tuláakal u páajtalil máak bey xan le jáalk'abilo'ob jach k'abéet u yantal ti' tuláakalo'obo'. U je'ets'el u meyajta'al le páajtalilo'ob ts'o'ok u jets't'anta'al te' A'almajt'aana', yaan u beeta'al tak tu'ux ku náakal u muuk' u t'aan a'almajt'aano'ob pa'ate' yéetel ba'ax ku ya'ala'al xan yo'olal ba'ax unaj u beeta'al tumen tuláakal kaajo'ob yo'olal u páajtalil máak. Le u ya'ala'al tak tu'ux ku k'uchula' ma' bíin u beeto'ob kúulpachkunaji', chéen le kun k'abéetchajal utia'al u jach kanáanta'al u chíimpolta'al yéetel u tsi'ikil je'el bix

unaj le páajtalilo'obo' bey xan u jáalk'abilo'ob le uláak' máako'obo', yéetel xan utia'al u jóok'ol táanil yéetel ba'axo'ob jach táaj k'abéet utia'al ka yanak ma'alob kuxtal ichil jump'éel kaaj tu'ux yaan u páajtalil u t'aan u kajnáalilo'ob.

3. Le ba'axo'ob a'ala'an te' A'almajt'aana' yaan u na'ata'al pa'ate' ikil u jéets'el u chuun t'aanil u beeta'al p'is óolal, u t'aan kaaj, u tsi'ikil u páajtalil máak, utia'al u keetkuunsa'al máak, utia'al ma' u yantal kúulpachkunajil, utia'al ka meyajta'ak tu beel u taak'inil kaaj yéetel u ma'alob oksaj óolal máak.

**U T'AAN MINISTRA SOCORRO ROVIROSA, U KA'ATÚULIL TÍ'
LE MÁAXO'OB KU TS'ÁAIK YICHO'OB TU TÁAN MOLA'AYIL
NACIONES UNIDAS (ONU) TÍ' YAAN NUEVA YORK, EUA, KA
CH'A'AB U T'AANIL LE A'ALMAJT'AANIL
U PÁAJTALIL MÁASEWAL KAAJO'OB TUMEN LE NOJ
MUCH'TÁAMBALIL ONUO'**

Xunáan Noj Jala'achil:

U jaatsil Méxicoe' ku k'iimbeshik le k'a'ana'an xáak'ab ku ts'a'abal ikil u éejenta'al Tumen le Much'táambala' le yáax nu'ukulil yóok'ol kaab ku chíinjo'oltik u páajtalil Máasewal Kaajo'obo'.

U Noj Jala'achil Méxicoe' ku ki'iki' mu'uk'ankunsik u t'esbail u yantal jejeláas miaatsilo'ob yéetel jejeláas múuch' kaajilo'ob tu Noj Lu'umil México. Naats' u k'iinil u chukik u Bicentenarioil u jáalk'abil wa Independenciaail le Noj Lu'umila', u Noj Jala'achil Méxicoe' ku ts'áaik, kitak u maas ka'analil kúuchil le Lu'umkabilo'obe', u nojoch chíinjo'olil tí' u máasewal kaajo'ob, tí' máaxo'ob yáax síij u bixil le noj lu'umila'.

U káajbal yéetel u mootsil le Méxicoil bejla'ilo', le máasewal kaajo'obo' ku ts'áaiko'ob u seten ayik'alil u jejeláas bixil yéetel u suukil u kuxtalo'ob, u náajaltik u taak'inilo'ob, u miaatsilo'ob yéetel u yéeyik u jala'acho'ob tí' u k'ajláayil le Noj Lu'umil Méxicoo', chéen jump'éeel yéetel xma' jaatsilo'ob.

Méxicoe' ku na'atik u tuukulil yéetel u náachil ba'ax ku ya'alik le a'almajt'aana', je'ex ts'aba'an tu Noj A'almajt'aanil U Noj Lu'umil Meexico wa *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos* yéetel ti' le a'almaj t'aano'ob biin jóok'ok ti' le je'ela'.

Ichilo'obe', Méxicoe' ku na'atik le ba'axo'ob ku ya'ala'al ka beeta'ako' je'ex ku tso'olola':

1. U páajtalil le máasewal kaajo'ob u yantal ti'ob u jáalk'abilo'ob, u beetiko'ob ba'alo'ob tu juunalo'ob yéetel u ts'aaik u jaláachilo'ob je'ex tsola'an tu jaatsilo'ob 3, 4 yéetel 5 ti' le A'almajt'aana', yaan u beeta'al je'ex ku ya'alik le Noj A'almajt'aan yéetel ka ila'ak ka anak le jump'éeelilkunaj noj lu'umilo' yéetel ma' u ja'atsal le noj Lu'umila'.
2. Ba'ax ku ya'alik le artikulo'ob 26, 27 yéetel 28 ti' le A'almajt'aan yóok'ol u páajtalilo'ob utia'alintik, u meyajtik, u nojbe'enkunsik yéetel u kaláantik le lu'umo'ob, kóots lu'umo'ob yéetel u ba'axilo'ob yóok'ol kaabe' ma' tu páajtal u na'ata'al wa ku bin tséelil wa ku paachilkunsik le bix a'ala'anik u yantal wa u tia'alinta'al le lu'um je'ex jets'a'an ti' k Noj A'almajt'aan, je'ebix le a'almajt'aano'obil le ba'alo'ob je'ela' yéetel le páajtalilo'ob ch'aba'an tumen uláak'o'obe'. Le u beeta'al ku ya'alik le artículos 27 yéetel 28o' unaj u beeta'al je'ex yaan ti' le Noj A'almajt'aanil le Noj Lu'umila'.

3. U béeytal le páajtalilo'ob a'ala'an ti' le A'almajt'aana', unaj u keet bin yéetel le noj tuukulilo'ob le Noj A'almajt'aano', ka u chíinjo'olt le páajtalil tuláakal máako', u páajtalil yóok' kaabilo'obo' yéetel, jach ka'ana'ane', u tsiikil yéetel u chúuka'anil le ko'olelo'obo' yéetel u keetil páajtalilo'ob ichil xiibo'ob yéetel ko'olelo'ob.

YA'AKACH NIB ÓOLAL

Tu Noj Kaajil Nueva York, 13 ti' septiembre 2007 u ja'abil